

ACC. N:R M. 14748: 1-22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *A. O. Lundberg, Märsarum*
Härad: *Bräkne* Berättare: " " " "
Socken: *Byd* Berättarens yrke: *f. d. stenhuggeriförman*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1875* i *Ronneby landsf.*

Boskapskötsel. s. 1-22.

N. M. 60

BoskapsbesökGårdens förhållanden till boskapsstocken

Om gården hade 20 st. åker hade de i allmänhet 15 kor
3-4 hästar minst ett par. Åker 3-4 tvägar lika många slutar
10-15 får, höns till husbehov eller 20 st. några gårdar kunde
ha bra betesmarkar kunde de åka på få kreaturen då med
tvägar o slutar. Allt både åkern o kreaturen va lika viktiga
kornaför mjölkens skull o gödseln, åkern för fodrets skull.

Betesplatser betesplattarna i allmänhet va på försömarens
utmärkarna, i slutet av juni månad då ängar o ängsbackor
ar va slagna o häst inbärgad fläddes korna till dessa betes-
platser, de så kallade unghäskräken o fåren fick gå kvar
på utmarken, fans holmar tillhörande gården fick fåren
fläddas dit, var där flera små o stora holmar flyttades fåren
från den ena till den andra holmen, denna flyttning var
ett rent nöje, när båten närmade sig lann der fåren va
kom de till plattan, då båten stötte till strandkanten
hoppade de skelffrent i, lika lätt gick då båten stte till

nästa holme dämnästan flög i lann. förr då de trädade
gorden gorden en bit på ett flond eller der omkring betade de
omkring det då o då förtän då härvades. Sen släppte rollen va
nog utmarken ly då kreaturen var utsläppta o järdskärna va
väl omsedda fick djuren klara sig skälva o folket fri
från den ena mylke tiden till den andra. när kornt blev
släppta i inäbruna fick de ofta ljudas eller vakta, därför
var utmärket då viteliga, alla hält då då va be-
värt med blandad lövskog, då så tel märket va många
gångar rätt långt från gården 1-2 km beraende på gårdens
skottet på de stora gårdarna som Erikshergs heragård
fanns flera stora skogsbackar som de kunde placera
olika djur såsom. Hästar i en, Oxar i en annan backe
sammägda betesmarkar kanner ja inte till ej håller några
som ägdes gemensamt av byarna.

Bete i byn. bete längs vägar förekom ofta för 40 år sen
då endast av den som inte ägde någon gård man ändå
hade en o 2 kor vilka de fick vakta eller leda

Bete på trädan. Då trädan ofta gränsade till andra odlingar fick de helst ljudra dem varken de va mera osäker då de på ett oöfvetaktat ögonblick kunde fa sig in i närliggande sädes åker (kvätor) betestiden på trädan kunde va när som helst på somarn. ända tills trädan i slutet av augusti eller först i september blir sädd, då helst mäd råg.

Bete i hagen. Hage kan va på olika sätt då kan va torv, kan också va fin slätteräng, en gärnhage m. m. att hagen va belägen i inäggarna ofta bevast mäd ek eller hassel, en hage kunde va stor ett eller två hl. en annan liten, möjligen varit åker för hundratals år sen inhägnaden var i de flästa fall stenvmurar som upphöjts der nu till slätter äng förs då då interva brukligt med klövervall eller åtminstone sparsamt mäd de slå alla inägg för att få så mycket hö som möjligt för den kommande vintern.

Bete på ängen. Ängen är mera åkerbetonad darom mera slätt hagen kan vara mera bevast med

buskar o nåt enstaka trääd, ängsmark därtill kan
gott inräknas maar o dyligt ängar o hagar ar i för-
hållandevis efter gårdens storlek, efter slättern släp-
korva på bete där de fick frilt gå o beta som de ville
på sammagång. blev i frågarvarande äng gödslad
nån särskild vattning har ja inte hört talas om,
blev ängen morrbelupen lättes i gång att härva den
ock såddes hösohle de samlade upp på höstingst
bland detta häsmul fans all slags frö ar både blommor
o gräs som va bra, o blev bra till foder, att ängarna
varit inhägnade med stämmar där så fodrades
Bete i skogen de så kallade märkabetet var
alltid enskilt, ty var bonde hade alltid sin
egen märk som han hade rätt sköta som han
ville, på våren risades i skogen där kreaturen
skulle beta, att inte löv o kvistar o grenar låg
o hindrade gräset att vara, nån annan förbättring
gards nog inte i den gamla tiden

Nötkreaturens ras

Ras. djur i den gamla tiden fanns nog inte åtminstone inte i Blekinge, har körl talas om Järsjöras då va en slags hornlösa små kor som måst förekom upprät fjällen några har ja sett även här i Blekinge på Kriksberg fins en enda så. k. fjällko all. då ä en äkta ras framgår däraf att de ä helt bruna, böndernas kor i almenhet har all sorts färg alltså ingen ras att tala om hornen kunde va alla möjliga krullslurar på. Först 1903 köpte Edvard Jeppson en ängelsk tjur stor o helt brun ock på köll fick han en ny o äkta ras hela den stora kölsbäddning. fanns helt bruna, ingen blandning av vare sig svart grått eller vit, derav kan man sluta sig till att de va en äkta ras, ja minst inte va han kallade den för, fördelet med dessa djur var att de blev stora o välvästa o mjölkade bra, många av bönderna i socknen köpte fjurkalvar av Kriksbergs koras derav fick de sina besättningar förbättrade

Husdjurens namn

Namnen på korar var mycket varierande de kunde va
späva, skärva, blomma, sking, sissa, lisa, eva m. m. m.
Kreaturens avkastning. För berättandes avkastningen
för en ko till 300 literar, ett korvård måste försörjas
efter koens storlek o. hult.

Mjölkning. Twanliga fall mjölkades på gårdagen
och dagen både vinter o. sommar, då kor var nykalkad
mjölkades tre, morn, medda o. kvell, denna meddas mjölke-
ning kunde pågå från en till fyra månader, vanligen på
en pall mjölkninge gördes alltid av kvinnor, härden
va i regellen rindstjån har även sett för 60-70 år sen
då då mjölkades i en träbotta, träbotten var ett låg-
kärl med en av stäverna längre, upp till en fot högre
än alla de övriga som fick tjänsjåra som handtag
då fanns ofta kor som va mera lönmjölkad än in-
annan som kunde va så pass hårdmjölkad att inte
vem som helst orkade mäs mäs sitt uppdrag

all mjölka inom hus ansågs som laktvännare, än på
en mjölkeshall ute där de fick valsa rund från den ena
sidan av slätten till den andra.

Befäckning

Den här Ljusprägan var mycket varierande den gård
som hade 10-12-15 kor hade alltid Ljus skäl, de som
ingen hade fick gå med Ljusvilda (brunstiga) kor till
då ställe där de hade Ljus, som de fick låna för att
få en kala eller två gorda, när betalning kom alltså
i fråga hos bönderna, Korna betäcktes när hällt de
blev brunstiga (Ljusvilda) vanligen tre eller fyra veckor
efter de hade kalvat, då gick att bestämma när
hållst ville kon skälla. Kalva näst, då var bara att
vanta gå till Ljuren med kon till näst som dröjde i regel
fyra veckor därefter kunde skäla moderns kalvning
tiden om kon var hemma eller betesmarken gärd
alldeles detsamma

7 Kalvens uppväxt. de flesta gångar blev kalven

mapad mäd en stek någon gång mäd en flaske detta
tillvägagångssätt behövedes bara några gånger sen drack
de skilva av en spann, vist har ya sett kalven dia kom
men då i tanke om att kalven skulle bli en gödkalu då
blev de släpta var för sig, skälva i en bärke, att de
mjölkade två spinnar o låta kalven de andra två har
nog alldrig fere kommit i häller att de mjölkat halva
djuret o låtit kalven få rätten tror ya aldrig förekom-
it eller hört talas om, att hindra kalven för att dia
va så enkelt som att ta kalven i en säck o försla
hem den då då hände ofta korna kalvade på utbete.
kvigkalven kallades kviga då den va ett år gammal
ho fick hon beta efter försle kalven.

Fähus Fähusets inredning den har varit o är av
mer än ett slag, på mindre ställen är korna bund-
na längs väggarna på de stora har de dom ställda
mitt i ladugården där foderbordet ä så placerat att
korna kan slå mitt emot varandra vid detta

foderbord är vattenkoppas placerade en till var ko
på bordet lades fodret så att korna kunna ta det
genom ett galler (sträspjältar) som kan sjutas åt sidan
allt de derigenom blir avstängda från bordet foderbordet
så väl som golvet är cement belagt mellan gången
o gödselrännan (måkrännan) är utrymmet efter lagärns
skorlek foderboden är en dörr mellan lodugårn o lodan
vi bidderna ä plats till Kalvar lillockmäd grisar
om de så vill hönsen få bo ovanpå dessa källar
avskilt med ett trägölde en manshöjd från cementgolvet
i de moderna lagärarna är fält med fönster ljusa
hög fönster lillockmäd radie elektrisk ljus
maskinpump m.m. i denna nu omtalade lodugård
är två st. loger sädes o foderlador stora höstlin
häststallet är särskilt i samma byggnad denna
gjord ä här i Lod 50 m. från der ja nu bor och
ägs av Ernst Olsson (71 år) gammal men omhänder
håvet av sonnen som även är Löjtnant

Allt kreaturen gått lössläp i fähuset har aldrig förekommit
om det va bara en sånög bands kon
Bås och binsle

7 de gamla ladugårdarne var korna placerade längs
väggarna med en bås balk, mellan var tes, nån gång mellan
kon o väggen fanns inte då de fodrade fick svärfoder
i laden bära då till korna läga då i bålet, några
hade en häck som fodret lades i, några krubbor hade
inte, korna släptes lösa till valnät om då inte va
iset o halt, om så var fick de bära må vanliga sink-
spannar eller sanda o le dem till brunnen, kon
vars binsle var fastgjort i båsbalcken, va då en sten-
ladugård var det ett hål borrat i en sten där en
hult mäd en ring i till att binna kon i några
hål i väggen till binslet har nog aldrig förekommit
binslet bestod vanligen av kalling, mäd en järn
klagn som lätt kunde knäppas fast till de mindre
kalvar o kvigor hade de träklagn

vidjirep har ja inte sett, då skulle i så fall va lastrep då
har ja sett fast vid katoklaven (kedloklajn) järnklave har
ja inte sett, om då inte ä järnbinset ni menar, som inte
järna kan kallas klave, då klavn består av en lumsfjock ske
tilling, böjd allt efter djurets hals, vid ändarna på klagnen
var en halv tum bred eller retha kanhända upp till 2" bred
ja, en hel fots längd beroende på djurets storlek, denna
fick tjänsigöra som läsinräkning till katvabinslet.
Järn klajnarne är nog fröligt va hemmasmidda men såg
ut som de renare fast lite klumpiga, grimma fans o fins
för både klar o kor, allra bäst då de skulle tjodras
på bete, eller skulle ledas från ett ställe till ett annat
Äro och gödsel

Färr ströddes i lusen där korna skulle ligga, då med halm
som de rättat av maffodret, att det fanns någon som fick till
både massa o förvickro, stötsabfall, är säkert, då då var
knäpt med halm fick de skära o gräta till hackelse
som korna vanligen fick till 10 foder, några myrsäckar

eller tjong är nog frölig de fjäll tillgräpna långt upp på
skogsbjorden, aldrig i våra trakter. Gädlen fördes ut
snärn. & kväll dertill användes en grepp eller skuffel
som ofta i den gamla tiden var av trä, trögripes var
mycket i bruk för omkring 60-70 år sen

Andra djur i fähuset

Skarna hade vanligen eget näste som ofta kallades Åhus
Tjuren fick alltid va i ladugården hos sina damor (kor)
kalvarnas avdelning, kallades kätte, vanligen byggd
av bräder ett par kalvar var ofta i en kätte alldeles en
nyssammann kalv var ensam, då den fick matas med stek
kunde inte störas av sin kamrat. Tjuren hade ofta
sin kätte i fähuset där även hönsen fick en avtats
över färkätten där deras ställningar var uppsatta
gälla stängar (hönsavallje) fans där vallhund fick
den ligg i färkätten tillsammans med fåren

Slötsad i fähuset

12
Is och har varit mycket sällsynt om ens då har förekommit

vissa gårdar hade en drängkamare inbyggd i uthusen
men då i stallbyggnaden aldrig i fähuset

Kärl och redskap vid utfodringen

Då då utslutande förades med hö o halm var en grejs
allt som behövdes, förades må hackelse märte detta in
spann o hackelskälja, till präströ på hackelsa har za sett
de använt en slag maskin varnad de kunde riva råbor
o potatis till mas som blev o var ett bra foder eller
präströ till korna samt idigt mäd grype (mjöl)

Utfodring under vintern

13
Freattern förades inne från oktober till början
av maj, både mans o kvinor fick passa var sina
kvinnorna korna och mansen hästar. Oxar, havre
halm till oxarna råghalm till hackelse för hästar
korna fick i almentul äta råghalm som han
va, då den alltid va slagtröskad fick de gna den
må handarna för att mjuka upp den lite några
blanda hö o halm till sumans att de derigou

skulle lura korna att äta halmen bättre, för då
va bra för fåren korna få sina mål morrn medda o korn
ett höfoder väjde sädär för tt. Salt bestods en gång
i månaden mjöl i vatten fick de vanligtvis då de
hade kalvat va då på vintern fick de värmas, när
särskild förddad fjäre eller efter betäckningen har inte
förekommitt, va då en ko som inte mjölkade så mycket
som hon borde göra, eller män som hade arvan slags
o sparkade vid mjölkning, hoppa de över stängset m. m.
då fick den lilla gödd till slatet, då fodrades den med
potatis, mjöl o hö

~~högsta~~
då det varit dålig, blivit dåligt med hö o halm
har de måst tillgripa halmfaket, sär i krigstiden
tilldelades även vass kring sjöarna till dom som
hade då sämst ställt med hö o halm, då gick lera så
långs leden va på när måste bära på hacketsvärk
blev då sämre ty de varro varstubbens stack eller

skar hål på tarmarna, när de blev kända måste tak-
vas förbehållas att vara mäd som foder.

Vattning

Sturen vattades två gånger om dagen vid 8 tiden på
mornen 4 tiden på kvällen, va då inte iset o kall fick de
gå till brunnen skäla o dricka, en ha som fylles så fort
de drack va då iset kallt anite man bära vatten eller
sända den temperaturen skulle gå o dricka skäla vid brunnen
en eller i en dammsom nägra hade, denna vattning va den
betevärmade, ty då släpps stå vid brunnen o hiva upp
vatten med en spann fastsatt vid en hästtång som
många gånger va ginstka pårestande.

Lamnarfärd

har va allörig sett mer en ett då va på dragso, om de
kunde hållas för färd, då va ett provisoriskt skul
der de kunde släppa inn o binda upp 10 styck åt
gångarna detta tillvägagångsätt var inordnat för ma-
skinsmytternings skul, som togs i bruk 1935 och

upphörde 1938 då korna såldes på auktion, vid godsägarens
frånfalle. Ponmarfähus finns inga i Blekinge.

Kallsläppning

I halva maj om till va bra anars förste juni, att folk
i allmänhet hade man slags broddom för sig, hade de,
mer. mindre då någon placerade en korn eller stället
under träskeln då kreaturen skulle gå ut ur fähuset
sådana hävriar förekom inte vid Kåreberg, åtminstone
som jag vet. Korna släppte hela skocken för att samlas
på gården för att drivas ut en kilometers väg till en
plats som kallades kornen där de fick beta sig
skälva utan tillsyn annat än när de skulle mjölka
på den betespåsen fick de vara fjorton da så de fick komma
till kragö det fick de vara i fjorton da, sen tillhaka
till kornen, att få dom i ston var många gånger
besvärligt. Hejls då det var många som inte fört
varit med om denna simba o inte alltid kom med
den stora skocken dessa måste vi svänga över

ja säger vi därför ja måste va mäd o se till då gick or-
 dentligt till, o därför att en lät måste va till hands vid i
 frågvarande tillfälle, många gånger måste ja ta mina
 dagsvärkare på stenhuggist till gåla vid koflyttning
 alltid skulle korna flyttas vid mjölkningens slut
 då hållet på morgnen många kudar då inträffa efter kvälls-
 mjölkningen men mycket sällan. Mjölkpojorna, krogkullen
 fick följa korna. Svängshället o braga dem ut i sjön, sen
 fick ja o mina männingar ta ansvaret, avståndet mellan
 kottagen o Dragsö va endast cirka 30 famnar, på sommaren
 va detta ett härligt bad för djuren, de 3 pojorna o ko-
 passarn rodd sedan hem mjölken till bålet där den
 lassades för transport till fjärrer va då på kvällen fick
 de isa den i stora mjölkbehållare i mjölkkamaren
 till nästa dag då både kvälls o morgnmjölks lassades
 för transport till mejeriet, ja glömde säga den fjärde
 mjölkerska gick från mjölkstället o hem
Märkning från Torikesberg märktes inte några

djur därför att gårdens ägde alla djuren skälf. att någon gång kunde en god vinn få läja sommarbete till en häst, då på draglö där gårdens hade 4 styck som väl användes från den främmande även hade gårdens 20 kal får som fick gå på draglö hela betessäsongen även dessa va märkta alltså inga djur på Kriksbergs gods va märkta deremot märktes får som blev utskorderade på äarna då mäd ett runt hätt i ett öra godt av ett litet varst rörmärktes en kvigga eller ett annat fjäkrätt va da på samma sätt alltså mäd ett hack i ett öra när kungörrelse behövdes inte.

Skälla och skällko

Någon skälla behövdes inte, på herrgårdskorna därför de så många skulle inte tjäna någon ting till att en hade skälla o alla de andra va utan, va då så att en ko kalvat lite avskärs från de andra fick kommagaren leta reda på den o ta den i sätt bära bära den till bälten för fortsatt transport till gårdens

hem till gården. En avsides utmark va nog en skälla
gräns till bra, därför den tillkännagavs va korna befann
sig derav undvilland. Skällan värkade nästan fyrtio
lig, såg ut som den var god av kläckplåt med en liten
järn klump till kläjes inuti. Ja tror plåtslagarna va
mätare för att göra rostkällor eller också smen.
någon finare plåt för förvaringsställe för rostallan
troja inte behövdes den blev nog hängd på en spik i
lådugårn eller liggande i en fönslekarm till nästa
år korna skulle ut till märkarna.

Herde och vallhjon

Herde i Blekinge har vi varit herde eller vallhjon för
fåns vaktning i gårdarna både till storre & mindre
djur, då ofta till grisar får & gäss, inte numera
beroende på att då inte fins några samfällas betes-
marker alla bönderna ägo var sin mark

Betesgång & sammarn

19 Betesgången varade från maj till oktober

på några gårdar fördes korna hem på morgnen för att
mjölkas o. till betesplatsen på kvällen efter mjölkningen
dessa föregick entast på de små o. medeltora gårdarna
på härgårdarna o. de stora bondgårdarna fick mjölkningen
ske ute på betesmarken. Dessa djur fick gå ute både
då o. natt, korna kom de flötta gånger skälmanta till
mjölkställen vattenfrågan på Kriksbärg var mycket löst
då Kohagen o. Dragsö gränsa till havet, Kohagen på två
sidor o. Dragsö på alla sidor. Lite svårare blev dämed
de gårdar som befanns inn i landet fans inte en
sjö eller större korra som inte torkade ut märkte de
sköra dit vatten, på då så k. utelutet hadd mjölken
sin naturliga smak. Först vid inne fodras korna blott
kunde mjölken få någon bismak, under mjölkningen
sall de vanligtvis på en palt i regel va då sinkspan
träbollar va endast i den den gamla tiden, två gang
per om dagen kl. halv fem börjades mjölkningen liksom
på både morn o. kväll, meddas mjölkningen var

gordes endast då en ko va myskalvad vid Erikshuset
 9 ens då om kon va frisk; jaurst mjölken transproserades
 i stora 50 liters kannor, då brätnades en kots avkastning
 till 300 kronor på år efter betesgångens då va slut jo
 aktades då kunde de inte gå på nan träda då var alltid
 sådan sådd med råg, då blev träden förbjuden till bete
Tjundring och andra hinder för betarna

Tjundring eller vaktning skedd endast då ett område
 var sålt som gränsad till dän palatsastulle gå på
 då va endast kor som tjundrades de övriga djuren fick
 gå på den gamla betesplatsen tills de blev inställda
 för vinbarn, va då någon som va ovan placerades en
 stor plankbit fastskruvad vid hornen som fick räcka
 nästan alla eller många för faltsilskens djur fick stå
 instängda eller säljas till slakt, tenapetter på hornen
 har ja till min då ha då gyllt sådana som varit hat-
 fulla mot varandra o sådana utåtstående horn
 21 o mycket vassa som kunde vara en fara för de andra

Utländering av boskap

I brist på heta händer ofta all bönderna få låja bort några ongdjur då vanligen unghästar, vilkoren med viss kontant betalning då vanligen 30 kronor för en häst 12 o 15 för en kriga

Fiskerisuppfödning och fiskerihandel.

Uppfödning av gödkalvar var allmän även när lo skular, handeln med dessa djur va säkerast på marken som alltid va på hösten vanligen i Åktholm var både i Tingsryd eller Wänamo de båda platser för att få sälja o få bra betalt för djuren Tingsryd marken va nog den livligaste där köptes o såldes till och med lyftes alltid med mållangift på ettdera hållen.